

Nr. 291 | Maj 2016

Danmarks landskab i fremtiden:

Kan vi få plads til det hele?

Fremtidens landbrug og skovbrug skal kombineres med en frodig og mangfoldig natur, men også med mere liv, rekreation, turisme og bosætning i landdistrikterne. Det ønsker et flertal af danskerne. Opgaven er svær, men ikke umulig at løse, hvis den politiske vilje og handlekraft er til stede. Teknologirådets Folketingshøring om multifunktionalitet i det danske landskab kastede lys over mulighederne

Der er risiko for hårde konflikter om anvendelsen af Danmarks areal i fremtiden. I det åbne land er landbrugets dyrkede areal under pres fra de mange ønsker om mere skov, mere natur, bedre muligheder for fritidsaktiviteter og turisme – for ikke at tale om veje, baner og byggeri. Hvis man lægger det hele sammen, er der planer og ønsker om at anvende 130 – 140 procent af Danmarks areal i fremtiden.

Konflikterne kan afbødes ved at anvende arealerne til flere formål samtidig (multifunktionelt). Men det kræver, at Folketinget og regeringen træffer klare beslutninger med lang holdbarhed. På landsplan skal der prioriteres og udformes strategier med tydelige mål og rammer.

Implementeringen af nye strategier og integrationen af de mange formål stiller store krav til planlægningen i hver enkelt kommune. Et fast og forpligtende tværkommunalt samarbejde er påkrævet til erstatning for den overordnede rolle, amterne tidligere spillede.

Der er brug for bedre virkemidler og værktøjer, som kan fremme en fleksibel, dialogbaseret planlægning, en ny fordeling af jorden og nye, langsigtede aftaler om rettigheder og forpligtelser.

Hvis rammerne giver sikkerhed for bedrifternes fremtid og passende kompensation for eventuelle tab, er landmænd og skovejere klar til at bidrage positivt til det danske landskabs fornyelse.

Hvordan skal Danmark se ud i fremtiden?

Sådan lød nogle af de vigtigste pointer på høringen i Folketinget om multifunktionalitet i det danske landskab, arrangeret af Teknologirådet og Miljø- og Fødevareudvalget. Ni eksperter udlagde problemerne. Folketingsmedlemmer fra næsten alle de politiske partier lyttede og stillede uddybende spørgsmål.

”Dybest set handler det om, hvordan Danmark skal se ud i fremtiden. Hvad skal vi som beslutningstagere gøre for at fremme multifunktionalitet – hvis vi skal,” sagde Jens Henrik Thulesen Dahl (DF) som

Udgiver

Fonden

Teknologirådet

Toldbodgade 12

1253 København K

Tlf. +45 33 32 05 03

www.tekno.dk

tekno@tekno.dk

@teknodk

Abonnement

Nyhedsbrevet kan modtages pr. email.

Tilmelding på:

rtt@tekno.dk

Tidligere nyhedsbreve

findes på:

www.tekno.dk

Projektet

Prioritering af fremtidens arealanvendelse i Danmark støttes af:

VELUX FONDEN

Fra rådet til tinget

TEKNOLOGIRÅDETS NYHEDSBREV TIL FOLKETINGET

indledning til høringen. Problemerne om fremtidens arealanvendelse blev fremlagt for et repræsentativt udvalg af danskere på et 'borgertopmøde' i januar.

Et stort flertal mente, at beskyttelse af natur og miljø er vigtigere end økonomisk vækst, og pegede på multifunktionalitet som den bedste løsning.

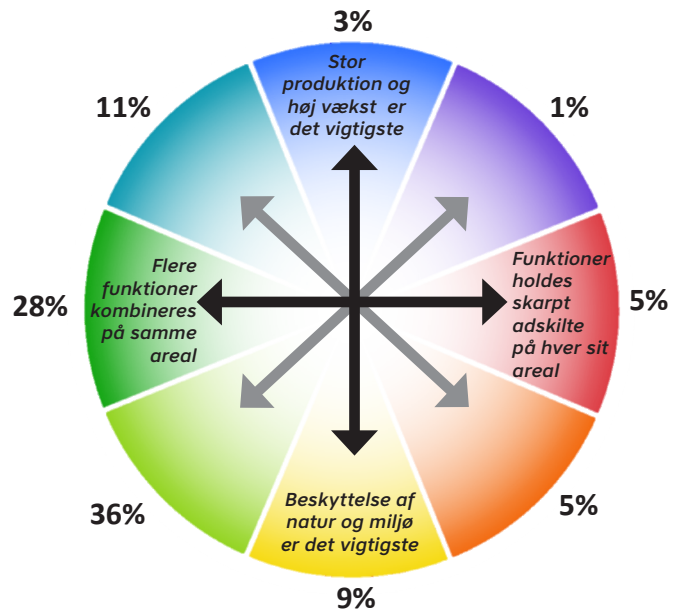
Den udfordring tog høringen op.

Urørt skov kontra naturnær skovdrift

Mange spørgsmål i det første tema handlede om forholdet mellem urørt skov og produktionskov.

Jens Henrik Thulesen Dahl (DF) spurgte, hvor store de urørte områder skal være for at sikre biodiversiteten. Lea Wermelin (S) spurgte, om ikke store, urørte skove er i modstrid med flertallets ønske om mere bynær skov. Maria Gjerding (EL) spurgte: Hvis vi tilrettelægger en skovpolitik i to spor, et for beskyttet, urørt natur og et for naturnær produktionskov, hvilket spor kan så bedst kombineres med andre formål? Skal man holde mennesker ude af urørt skov?

Det meste af den urørte skov, der findes i dag, er små, marginale områder. "Det er frimærker, og det

På et 'borgertopmøde' i januar spurgte Teknologirådet 250 repræsentativt udvalgte borgere: I hvilken retning ser du helst, at anvendelsen af Danmarks areal udvikler sig? Et markant flertal gik ind for at kombinere mange funktioner på samme område - med vidtgående hensyn til natur og miljø

Tema 1: Skov

Ekspert: Jan Søndergaard, Dansk Skovforening, Jørgen Bo Larsen, Københavns Universitet og Carsten Rahbek, Københavns Universitet

Sammenhængende prioritering

Skovene er meget mere end et sted, hvor man producerer træ og går på jagt, sagde Jan Søndergaard.

Skovene er et eftertragtet velfærdsgode. De beskytter grundvand og oplagrer kulstof. De leverer naturoplevelser og biodiversitet. De giver plads til friluftsliv og ro til tanker, sagde han. De kan også levere mere træ til fossilfri energiforsyning og miljøvenlige produkter.

"Langt de fleste hensyn kan skovejerne kombinere gennem en flersidig og bæredygtig skovdrift, sagde Jan Søndergaard. "Men det kræver funktionelle rammevilkår og en samlet national skovpolitik for, hvad skovene kan og bør levere til Danmarks velfærd."

Oprindelig natur

Skoven er det nærmeste, vi kommer på den oprindelige natur i Danmark. Derfor har skov – og især urørt skov – en stor betydning for sikring af biodiversiteten, sagde Jørgen Bo Larsen. Han pegede på de mange værdier, som skoven tilbyder samfundet

uden egentlig betaling: Biologisk mangfoldighed, sikring af rent vand, binding af kulstof, bevarelse af fortidsminder, friluftsliv, landskabelig skønhed, undervisning og naturkundskab...

"Naturnær skovdrift" er et lovende bud på en driftsform, der i stigende grad kan integrere disse værdier og opretholde produktionen. Men af hensyn til biodiversiteten bliver det også nødvendigt at udtage en del af skovene til urørt skov og gamle driftsformer," sagde Jørgen Bo Larsen.

Lad naturen være

"Vi har 20.000 arter, der har det skidt, halvdelen af dem i skovene. Det ubetinget mest effektive middel til at forbedre deres forhold er at standse skovdriften og lade udvalgte skove udvikle sig selv i mere naturlig retning. Lad naturen være, den kan godt forvalte sig selv," sagde Carsten Rahbek.

Problemerne løses ikke ved blot at kræve mere bæredygtig drift i hver enkelt skov, sagde han. Derimod kan man godt have multifunktionalitet på en større rumlig skala, for eksempel ved at standse den kommercielle skovdrift i 75.000 hektar skov (ca. 1,7 procent af Danmarks areal) og dele resten af skovene op i en zone med flersidig drift og en zone med intensiv træproduktion.

Fra rådet til tinget

TEKNOLOGIRÅDETS NYHEDSBREV TIL FOLKETINGET

fungerer ikke i forhold til at beskytte biodiversiteten,” sagde Carsten Rahbek.

De fleste vil gerne kunne tage i skoven tæt på det sted, hvor de bor. Og det kan sagtens kombineres med skovproduktion, sagde Jan Søndergaard.

Jørgen Bo Larsen sagde tilsvarende: ”En velplejet skov, som vi er vant til, tiltrækker mange mennesker. Naturnær skovdrift giver mulighed for at integrere de fleste sociale funktioner.” Han advarede mod at efterligne USA, hvor man ”ikke må røre noget som helst i naturparkerne, men i resten af skovene hersker penge og grådighed”.

Carsten Rahbek sagde derimod, at urørt skov fint kan forenes med friluftsliv, klimabeskyttelse, jagt og andre samfundsgoder. ”Det andet er et skrækbillede,” sagde han. ”Urørt skov betyder urørt af skovdrift, ikke af noget som helst andet.”

Hvor langt kan man da gå i en skov, hvor biodiversiteten er det vigtigste, spurgte Christian Poll (ALT).

Erfaringer fra udlandet tyder på, at man kan gå meget langt, svarede Carsten Rahbek. ”Vi har vænnet os til hård drevet skov, og glemt, hvordan en naturligt varieret skov skal se ud,” sagde han.

Hans Okholm (SF) var mest tilhænger af naturnær skovdrift kombineret med bevarelse af forskellige naturtyper i større arealer, forbundet med korridorer. ”På langt sigt skal biodiversiteten nok komme, men man skal bare huske, at det tager meget lang tid,” sagde han.

Hvor skal pengene komme fra?

Ida Auken (RV) bemærkede, at der på høringen var en vis konsensus om en skovpolitik i to spor: Produktionsskov og biodiversitetsskov. ”Men når finansloven forhandles, er der ingen, der går ind for konsensuspolitik. Det er der ikke nogen point i. Så kynisk er det! Så hvordan får vi det til at ske? Hvordan betaler vi det?” Selv så hun mulighed for

større salg af FSC-mærket træ (dvs. træ fra bæredygtig skovdrift) f.eks. til kommunerne, godtgørelse til skovejere for beskyttelse af grundvand, klimatilpasning mm, støtte fra landdistriktsmidlerne og støtte fra naturfonde.

Skovejernes indtægter kommer i dag næsten udelukkende fra salget af træ og fra jagt, påpegede Jan Søndergaard i sit svar. Han understregede, at der skal kompenseres varigt, hvis de private skovejere skal tage store arealer ud af drift. Landdistriktsmidlerne rækker kun tyve år frem. Indtægter fra fritidsaktiviteterne så han ikke store muligheder i.

Også Carsten Rahbek hæftede sig ved, at skovene leverer store samfundsværdier, som ejerne ikke får betaling for. Han bemærkede at store naturgenopretningsprojekter som Fil Sø og Skjern Å trækker mange mennesker til. ”Skjern Å er samfundsøkonomisk en overskudsforretning. Problemet er bare, at udgifterne og indtægterne ligger hver sit sted,” sagde han.

Dialog med landbruget

Kan der bygges bro mellem landbrugets behov og befolkningsflertallets ønsker? Hvor kan man starte for at ændre landbrugets udvikling i retning af stærkere beskyttelse af natur og miljø? De spørgsmål var i fokus i spørgerunden om landbrug.

Bruno Sander og Trine Eide sagde, at mange landmænd er åbne og ønsker at bidrage til naturgenopretning og naturpleje. Men de har renter og afdrag, der skal betales, og de er nervøse for bedriftens fremtid på langt sigt. Man er nødt til at give dem en sikkerhed, der rækker langt ud i fremtiden.

Anker Madsen påpegede, at de arealer, der skal ekstensiveres, ofte er sandjord og lavbundsjord med marginal indtjening. ”Jeg tror faktisk, der kan være driftsøkonomiske fordele for landmanden, ved at tage den type arealer ud,” sagde han.

Udgiver

Fonden

Teknologirådet

Toldbodgade 12

1253 København K

Tlf. +45 33 32 05 03

www.tekno.dk

tekno@tekno.dk

@teknodk

Abonnement

Nyhedsbrevet kan modtages pr. email.

Tilmelding på:

rtt@tekno.dk

Tidligere nyhedsbreve

findes på:

www.tekno.dk

Henrik Dahl (LA) spurgte, hvordan multifunktionalitet kan forenes med respekt for jordejernes legitime interesser.

Man behøver ikke nødvendigvis at være ejer af et stykke jord for at bestemme, hvad der sker på det, svarede Anker Madsen. "I skovene ser vi jo, at en dialog mellem ejerne og brugerne kan bringe gode løsninger."

Hans Okholm (SF) nævnte fjernelsen af læbælter som eksempel på, at hensynet til naturens biotoper viger for hensynet til rationel drift. Anker Madsen påpegede, at læbælterne er et eksempel på støtteordninger, der modvirker ønsket om multifunktionalitet: Tidligere kunne man tage hensyn til de kulturhistoriske og biologiske interesser. Den mulighed har man fjernet for at gøre støtteordningen mere enkel.

Der er også muligheder for at fjerne barrierer ved at opgradere landbrugets uddannelser sagde Trine Eide.

En stor opgave

Diskussionen om nye værktøjer i planlægningen tog udgangspunkt i et spørgsmål fra Ida Auken (RV) om de verserende forslag om liberalisering af planloven og om forholdet mellem overordnede rammer og lokal frihed.

"Der er ingen modsætning mellem dialogbaseret planlægning lokalt og stram overordnet ramme," sagde Jørgen Primdahl. Klare rammer er tværtimod en fordel, når man skal finde løsninger gennem lokal dialog.

Før i tiden var opdelingen i landzone og byzone velegnet til at sikre jordbrugets interesser og hindre vilkårlig urbanisering, sagde Esben Munk Sørensen. Men i dag er ejerskabet i det åbne land helt anderledes, end det var, da planloven blev til. Produktionsjorden ligger ikke samlet og hensigtsmæssigt. For at løse problemerne skal vi påvirke ejendommenes udformning. Kommunerne skal have nye redskaber til at prioritere lokalt, finde afbalancerede løsninger

Udgiver

Fonden

Teknologirådet

Toldbodgade 12

1253 København K

Tlf. +45 33 32 05 03

www.tekno.dk

tekno@tekno.dk

@teknodk

Abonnement

Nyhedsbrevet kan modtages pr. email.

Tilmelding på:

rtt@tekno.dk

Tidligere nyhedsbreve

findes på:

www.tekno.dk

Tema 2: Landbrug

Ekspert: Bruno Sander, Landbrug & Fødevarer, Trine Eide, landbrugets videncentre SEGES og Anker Madsen, Friluftsrådet.

Mange muligheder for synergi

Dansk landbrug har over de seneste 25 år forøget produktionen med 22 procent samtidig med at udledningen af næringsstoffer og drivhusgasser er faldet, påpegede Bruno Sander.

Landmænd har fokus på bæredygtighed, og der er mange muligheder for at udnytte landbrugsarealerne flersidigt, både til produktion af fødevarer og nye værdi- og jobskabende produktioner så som energiafgrøder, biogas, fibre, råstoffer til bioplast samt naturpleje, rekreative formål og klimabeskyttelse.

Landbrugsarealet udgør i dag 61 procent af det samlede danske areal, men det reduceres årligt med 7.000 hektar. Hvis tabet af god landbrugsjord fortsætter, vil det gå ud over beskæftigelse og eksport.

Samtænkning er afgørende

Der er gode muligheder for at integrere flere funktioner i landbruget, både på den enkelte bedrift og i større skala ved omfordeling af jorden. Men incitamenterne skal være til stede, sagde Trine Eide. Men mange landmænd holder sig tilbage fordi de frygter for bedriftens fremtid, har svært ved at få økonomi til at hænge sammen eller mangler viden.

Der er brug for mere viden om, hvilke funktioner der med fordel kan sameksistere – og hvor. Og der er brug for rammebetingelser, der understøtter den ønskede sameksistens og skaber værdi for både landbrug og samfund.

I stedet for den traditionelle adskillelse af funktionerne i planlægning og regulering af landbruget, skal der fokuseres på at fremme helheds løsninger, der integrerer flere interesser.

Det er afgørende at samtænke og koordinere politik og lovgivning før man udmønter planer, støtteordninger og administrativ praksis.

Naturpleje – del af rentabel landbrugsdrift

Hvis man følger anbefalingerne fra Wilhjelmsudvalget (2001) og Natur- og Landbrugskommissionen (2013), kan landbruget understøtte en forbedring af Danmarks naturtilstand, og der er gode muligheder for at gøre landskabs- og naturpleje til en rentabel driftsform, sagde Anker Madsen.

Folketinget har mulighed for i langt højere grad end hidtil at udnytte mulighederne i EU's landbrugsordninger og gøre støtten fra landdistriktsprogrammet betinget af flersidighed, tilføjede han.

Bortset fra sommerhusområder, golfbaner og lignende, kan langt de fleste fritidsønsker godt kombineres med landbrugsproduktion, hvis man udviser hensyn og respekt. Og landbruget har en bred vifte af muligheder for at skabe biindtægter fra rekreative aktiviteter.

ger, og få de mange behov til at spille sammen. Det åbne land skal deles op i flere zoner, sagde han: Landbruget skal have investerings sikre zoner, hvor et reduceret antal store heltidslandbrug – måske 1.000 – 1.500 bedrifter – kan få sammenhængende jord og opføre nye bygninger. Andre steder skal landbruget ekstensiveres, nogle steder skal det helt høre op. Desuden skal der være udviklingszoner for nye former for bydannelse til afløsning af de gamle landsbyer. Og vi skal også have afviklingszoner med forbud mod nybyggeri, sagde Esben Munk Sørensen.

Christian Poll (ALT), spurgte om naturen bør have sin egen zone eller hensynet til naturen snarere skal integreres i alle områder.

”Som planlægger kunne man jo godt drømme om, at der var forpligtelser for alle, der ejer et naturområde, på samme måde som der er fredskovspligt for skovejere,” sagde Jørgen Primdahl.

”Jeg tror ikke så meget på restriktioner og yderligere opdelinger i zoner, men mere på at integrere de forskellige hensyn på baggrund af en national prioritering og en dialog med de forskellige interessenter,” sagde Peder Baltzer Nielsen.

”Vores beskatnings- og belånings system virker blokerende for forandringer. Man kunne godt forestille sig, at den del af matriklerne, der er naturområder, blev fritaget for beskatning,” sagde Esben Munk Sørensen.

Udgiver

Fonden

Teknologirådet

Toldbodgade 12

1253 København K

Tlf. +45 33 32 05 03

www.tekno.dk

tekno@tekno.dk

@teknodk

Abonnement

Nyhedsbrevet kan modtages pr. email.

Tilmelding på:

rtt@tekno.dk

Tidligere nyhedsbreve

findes på:

www.tekno.dk

Tema 3: Værktøjer til multifunktionel planlægning

Ekspert: Jørgen Primdahl, Københavns Universitet, Esben Munk Sørensen, Aalborg Universitet og Peder Baltzer Nielsen, stadsarkitekt i Aalborg Kommune.

Dialogbaseret planlægning

Nutidens fuldtidslandbrug er specialiserede bedrifter med fragmenterede arealer. Men langt de fleste af dem, der bor på landet, eller tager på landet i deres fritid, søger naturoplevelser og andre herlighedsværdier. Kulturlandskabet er med andre ord forældet, sagde Jørgen Primdahl.

Der er brug for en overordnet, national prioritering, som tager stilling til problemerne med bosætning og afvandring fra landet, sikring af biodiversiteten og konkurrencen om jord, produktion, natur og urbanisering. Jo bedre man kan kombinere anvendelserne, jo mindre vil arealforbruget være.

Der skal findes lokale løsninger. Derfor er der behov for en dialogbaseret planlægning, der involverer de lokale jordejere og beboere i udvikling af bedre rammer for bosætning, friluftsliv og naturforvaltning. Ikke i form af stive planer og forbud, men i form af strategier med klare mål og konkrete projekter.

Jordfordeling

Landbrugets udvikling har skabt et massivt behov for at ændre jordfordelingen, så man får mere sammenhængende landbrugsejendomme, sagde Esben Munk Sørensen.

Jordfordeling er en frivillig form for forhandlet planlægning, hvor flere stykker jord, de kan både være offentligt og privat ejet, bytter ejer samtidig. I den forbindelse kan man intensivere driften af

nogle jordlodder og ekstensivere andre. Metoden gør det muligt, at mange parter samtidig kan få deres ønsker opfyldt. Fritids- og naturinteresser kan tilgodeses samtidig med at landbrugets bedrifter bliver mere sammenhængende og miljømæssigt robuste.

Det offentlige får ikke permanente merudgifter ved jordfordeling. Men for at gøre metoden mere udbredt, må staten og kommunerne spille en aktiv rolle. Processen skal støttes med råd og dåd og puljemidler, og barrierer skal fjernes, så for eksempel støtte- og miljøregler ikke blokerer for jordfordeling.

Kommunerne kan – hvis staten vil

I byerne har kommunerne med succes håndteret overgangen fra den funktionsopdelte by (industri kvarterer, parcelhuskvarterer og bymidte) til den integrerede by med mangfoldige funktioner – og ændret arealanvendelsen ved byfornyelse i brokvarterer og havneområder. Kommunerne kan også løse den tilsvarende opgave i det åbne land – hvis staten vil det, sagde Peder Baltzer Nielsen.

Interesserne i det åbne land bliver mere og mere mangfoldige, derfor er der et stort behov for nuancerede løsninger, der integrerer mange formål. Vi har brug for, at staten udstikker retningslinjer, så de centrale målsætninger står klart. Så kan kommunerne gå ind i en detaljeret debat med befolkningen og erhvervsudøverne.

Men landbruget, skovene, turismen og de grønne og blå strukturer i landskabet kender ikke kommunegrænser. Derfor er der også brug for forpligtende samarbejde mellem kommunerne, hvor sektorinteresser koordineres uden silotænkning.

Målrettet jordfordeling med EU-støtte

Bjarne Laustsen (S) foreslog konkret, at man genopliver den braklækningsordning for fjernbrak, som daværende fødevarerminister Eva Kjer Hansen (V) udformede i 2007: Staten kan erhverve den jord, landmændene ikke kan bruge til noget særligt – med økonomisk kompensation via EU's landbrugsstøtte. De landmænd, der afgiver jord, kan så til gengæld leje sig ind hos andre landmænd eller bytte sig til jord, der er bedre egnet til deres bedrift. Det vil samtidig betyde, at ekstra kvælstof anvendes på marker, hvor afgrøderne har brug for mere gødning, sagde Bjarne Laustsen.

Esben Munk Sørensen tog tråden op under betegnelsen målrettet jordfordeling med multifunktionel implementering.

Urbanisering på landet

Henrik Dahl (LA) var bekymret for, at 'den ideologiske urbanisering' i det åbne land vil føre til en

ophævelse af ejendomsretten, hvor jordejerne til sidst ingenting må.

Urbaniseringen er en realitet, svarede Jørgen Primdahl. En meget stor del af de mennesker, der bor på landet, arbejder i byen og ejer deres landejendom fordi det er et godt sted at bo. De har købt deres ejendom for at bruge den i fritiden. Men de ejer god jord, der har været dyrket i 1000 år og gerne også skulle dyrkes i de næste 1000 år, sagde han.

Hvad kan vi gøre i morgen?

Maria Gjerding (EL) efterlyste konkrete forslag: Hvad kan vi gøre i morgen, for at sætte gang i en ny fordeling af jorden med større naturarealer og mere multifunktionelt landbrug?

"Sæt en pulje af til jordfordeling på næste finanslov," lød svaret fra Esben Munk Sørensen. "Den indeklemte landmand, der føler sig klemt af det grønne Danmarkskort, savner udviklingsmuligheder. Giv ham økonomisk støtte til at komme ud af området og etablere sig et andet sted. Det er en investering, ikke en permanent støtteordning," sagde han.

Christian Poll (ALT) afsluttede høringen med en opsummering. Han hæftede sig blandt andet ved behovet for klare, langsigtede rammevilkår, støtteordninger uden silotænkning, beslutninger om sårbare naturområder og urørt skov, ny jordfordeling, tværkommunalt samarbejde og værktøjer, der kan skabe nye løsninger.

"Når dialogen er god lokalt, skaber civilsamfundet gode løsninger," lød hans konklusion.

Fra rådet til tinget er skrevet og redigeret af journalist Ebbe Sønderris.

Kontakt: Projektleder Gy Larsen, gl@tekno.dk

Tlf: 30 78 51 66

De sidste fem numre af Fra rådet til tinget:

Nr. 290: Bedre samspil, mere planlægning

Nr. 289: Er Danmark blevet for lille?

Nr. 288: Madspild

Nr. 287: Velfærdsteknologier

Nr. 286: Sikring mod Stormflod - hvem skal betale?

Fra rådet til tinget kan frit kopieres til egen brug og videresendes til interesserede. Der må kun citeres med kildeangivelse og kun links til visninger på måder, der fører hen til Teknologirådets hjemmeside. Yderligere rettigheder kan aftales ved henvendelse til Ebbe Sønderris

Udgiver

Fonden

Teknologirådet

Toldbodgade 12

1253 København K

Tlf. +45 33 32 05 03

www.tekno.dk

tekno@tekno.dk

@teknodk

Abonnement

Nyhedsbrevet kan modtages pr. email.

Tilmelding på:

rtt@tekno.dk

Tidligere nyhedsbreve

findes på:

www.tekno.dk

Fremtidens Danmark

Projektet Prioritering af fremtidens arealanvendelse i Danmark støttes af VELUX FONDEN og udføres af Teknologirådet i samarbejde med Aalborg Universitet. Dets formål er at skabe en bred debat om, hvordan anvendelsen af Danmarks areal skal prioriteres og planlægges i fremtiden.

Projektet har frembragt en større baggrundsanalyse og afholdt workshops med eksperter, interessenter og politikere. I Januar blev problemerne lagt frem for 250 repræsentativt udvalgte danskere på et 'borgertopmøde'. Borgernes stillingtagen dannede baggrund for høringen i Folketinget.

Der er planlagt to seminarer og endnu en høring for Folketingets politikere før projektet afsluttes i 2017 med offentliggørelse af konklusioner og anbefalinger.

'Fremtidspanelet', en politisk følgegruppe med repræsentanter for alle politiske partier har deltaget i projektet. Gruppens medlemmer er Anni Matthiesen, Venstre, Christian Poll, Alternativet, Henrik Dahl, Liberal Alliance, Ida Auken, Radikale Venstre, Jens Henrik Thulesen Dahl, Dansk Folkeparti, Kirsten Brosbøl, Socialdemokratiet, Maria Reumert Gjerding, Enhedslisten, Mette Abildgaard, Det konservative Folkeparti og Steen Gade, Socialistisk Folkeparti.

Læs mere om projektet og se alle publikationer og referater på www.tekno.dk